

עין יצחק

פינת ההלכה של ערב שבת
מאת מרן הראשון לציון
הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א
בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' ויצא תשע"ט | גליון מס' 110

כתיבה ועריכה: הרב יצחק קורלנסקי

רותחים בכלי שאינו מיושב בשבת

כללי 'פסיק רישיה' | האם עירוי מבשל? | נעיצת כלי לח בתפ"א רותח | פעולה שאינה בגדר מלאכה | קדירה על גבי שיש לח

פטור אבל אסור. והרא"ה (הובא בחי' הר"ן שבת מב ע"ב) כתב דעירווי מכלי ראשון קל ככלי שני ואינו מבשל, וכן דעת המאירי (שבת מב ע"א ופסחים ל ע"ב).

ולפי דברי הירושלמי (פ"ק דמעשרות ה"ד) כל שכן שמותר, ששם מבואר שאין חיוב מבשל מן התורה אלא כשהאור מהלך תחתיו, ומה שאמרו (מתני' שבת מב ע"א) שלא יניח ביצה סביב לקדירה, אינה אלא הרחקה מדרבנן, אבל מן התורה רק כשיש אש תחתיו זהו איסור בישול.

צירוף סברות רבות להקל

ואמנם לדעת התלמוד שלנו - וכך נקטו הפוסקים - שגם בתולדות האור יש משום בישול, מ"מ כל זה חזי לאיצטרופי להקל לערות מים רותחים לתוך כוס שיש בה טיפות: א. דעת הערוך וסיעתו דפסיק רישיה דלא ניח"ל מותר לכתחילה. ב. דעת הסוברים דעירווי אינו מבשל כלל. ג. אם תמצא לומר שמבשל, שמא אינו אלא מדרבנן. ד. דעת שו"ת חכם צבי (סי' פו, אף שיש חולקים) דחצי שיעור במלאכות שבת אינו אסור אלא מדרבנן, וב'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' בדרבנן יש להקל.

ואמנם בספר שביתת השבת (בפתיחה למלאכת מבשל אות יט) הזהיר שלא לשפוך רותחין לכוס שיש בו טיפות מים. ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סימן צג, ועיי"ש ח"ד סי' עד) כתב דכיון שאין בזה שיעור חיוב, אף שעכ"פ אסור מדאורייתא משום דחצי שיעור אסור מן התורה (כך לדעתו), יש אולי להקל בהדיח במים קרים שהיו מבושלים ונצטננו, כיון שיש סוברין דאין בישול אחר בישול אף בלח שנצטנן, אבל בלא נתבשלו לעולם, הסכים כדעת השביתת השבת שיש לאסור. וכן פסק בשו"ת מנחת יצחק (ח"ט סי' ל') דצריך לנגב הכוס מרסיסי המים. ובחזון איש (סימן לו ס"ק יג) כתב דאף דאנן קי"ל דיש בישול אחר בישול בלח, מכל מקום אין זה אלא מדרבנן. ולדבריו הכא דהוי 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' בדרבנן, מותר. אם כי יש סתירה בדברי החזו"א בענין 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' (עיי'ן סי' נ סק"ה וסק"ז, סי' נו סק"ה, וסי' נח סק"ח), מ"מ בצירוף כל הסברות הנ"ל, ניתן להקל.

שאלה: כוסות שתיה שעלו מן הרחצה ונותרו בהן טיפות מים, האם מותר לערות לתוכן רותחים בשבת, או שצריך לנגבן תחילה?

כללי 'פסיק רישיה'

תשובה: הנה מכיון שאין כוונתו לבישול הטיפות שנותרו בכוס, אלא רק לערות המים הרותחים לתוך הכוס, מותר, ואע"פ שבאופן שהוא בגדר 'פסיק רישיה ולא ימות', דהיינו שממעשה פעולה מותרת נעשית בהכרח גם פעולת איסור, הכל מודים שהוא אסור בשבת (שבת ט ע"ב), ובנדון שלנו לכאורה כיון ששופך מים רותחים לתוך הכוס עם רסיסי מים והם מתחממים ומתבשלים, הרי זה בגדר 'פסיק רישיה', מכל מקום כלל זה הוא דוקא במקרה שיש לו תועלת והנאה מהמלאכה הנעשית, אבל כשלא איכפת לו במלאכה הנעשית מחמת פעולתו, הוא בגדר 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה', [וכן 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', דהיינו הך (רש"ש כתובות ו ע"א, וכן בביאור הלכה סוף סי' שכ)].

ואם כי באיסור דאורייתא כתבו רוב הראשונים לאיסור, וכך הוכרעה ההלכה, כמבואר בשו"ע (סי' שכ ס"ח). ובשדי חמד (מערכת ד כלל לא) הביא בשם שושנים לדוד (פ"ד דנדרים מ"ד) שנקט בפשיטות ד'פסיק רישיה דלא ניחא ליה' מותר, והשיג עליו שהרי גדולי עולם חולקים על סברת הערוך (ערוך סבר וערוך פסק) בזה, ולא עמד על דעת מרן בזה שגם הוא פוסק כהחולקים על הערוך. מכל מקום באיסור דרבנן כתבו כמה פוסקים להתיר, וכל שכן בהצטרף סברות נוספות. [וכל 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' אף במלאכה דאורייתא איסורו הוא מדרבנן, כמבואר בתוס' (כתובות ו. ד"ה האי)].

האם עירווי מבשל?

ובנדון דידן, מלבד זאת שבאותן הטיפות אין שיעור בישול, יש להוסיף, שהואיל ובעיקר הדין אם עירווי מבשל או לא, ישנה מחלוקת הפוסקים, ולא מילתא פסיקתא היא, יש מקום לצדד להקל. וכבר נודע שלדעת הרשב"ם - עירווי ככלי שני, ור"ת ור"י חולקים וסוברים דעירווי ככלי ראשון, וכמבואר בתוס' (שבת מב ע"ב, זבחים צה ע"ב). ודעת הרמב"ן (ע"ז עד ע"ב), הרשב"א (שבת מב ע"א), הריטב"א (שבת לט ע"א, ע"ז עד ע"ב) והר"ן (שבת מב ע"א) דעירווי בשבת

נעיצת כלי לח בתפוח אדמה רותח

ולפי זה גם מותר לתחוב כלי לח, כגון כף או סכין, בתפוח אדמה רותח, אף שיש על הכף טיפין וכשתוחבה לתוך התפוח אדמה הרי הוא חוזר לבשל את הטיפין שנצטננו. והגם שיש הפוסקים שדבר גוש רותח דינו ככלי ראשון וכתבו להחמיר בזה, אולם באמת אין לחוש בזה, לפי שלהלכה נקטינן להקל שאין דינו ככלי ראשון, ודלא כהמהרש"ל (איסור והיתר שלו סי' נא סק"ב, יש"ש פג"ה סי' מד, פכ"ה סי' עא).

פעולה שאינה בגדר מלאכה

ועוד, דגדר מלאכת מבשל באוכל הוא תיקון הדבר על ידי האור שיהיה ראוי לאכילה, אבל במקום שאין תיקון הדבר לאכילה, כגון כשתחוב כף לחה או חותך תפוח"א רותח בסכין לח וכיו"ב, ובטל ברוב גדול, אינו נכנס בגדר מלאכת מבשל, (עיין בפני יהושע שבת מא ע"א, וכן בחזון איש סימן נ' אות ט', סי' נג ד"ה ולענין). ואינו קשור לדין חצי שיעור במלאכת מבשל, והדבר דומה לכותב אות אחת, או קושר קשר אחד, או תופר תפירה אחת, דאינו בכלל חצי שיעור שיהיה אסור, אלא לא נכנס בגדר מלאכה. ולכן לפי ההלכה מותר לחתוך דבר גוש רותח בכלי שנותר בו מעט לחות.

נתינת קדירה על גבי שיש לח

ולפי זה יש להקל ליטול קדירה רותחת מעל גבי הפלאטה ולהניחה על גבי שיש לח במים, דאף שהוא פסיק רישיה, הרי לא איכפת ליה

בבישול זה, ואינו מתכוין לבישול, ובזה הוי מדרבנן, והוא מתעסק בעלמא, וגם אין שום תועלת מבישול המים, ויתכן גם שאין שיעור במים.

שימוש במעלית-שבת

ומטעם זה גם כתבו הפוסקים להתיר, מעיקר הדין, לעלות במעלית-שבת הפועלת באופן אוטומטי ואין האדם עושה שום פעולה, שהוא 'פסיק רישיה דלא איכפת ליה' באיסור דרבנן. ולכלל זה הסכימו להקת פוסקים. כך פסק הגאון רבי יצחק הכהן רפפורט בשו"ת בתי כהונה (סימן יח) שכל ששורש האיסור מדרבנן יש להתיר בו 'פסיק רישיה דלא ניחא ליה', וכן העלה הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור בשו"ת באר יצחק (סימן טו, ובמילואים שבסוף הספר), וכן בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא קמא סימן רי, ותליתאה ח"ג סימן ג), וכן פסק בשו"ת דברי מלכאל (ח"ב י"ד סימן מב) והגאון מלובלין בשו"ת תורת חסד (אהע"ז סימן לח) ועוד.

גם בשמירת שבת כהלכתה (פכ"ג ס"ז הערה קלו, קמ, קמא, ובמילואים) וכן בשלחן שלמה (סי' שיה סק"א) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל כתב להקל להשתמש במעלית אוטומטית בשבת, ואמנם הוא הגביל וכתב להקל לזקן או חולה ולצורך מצוה, והיינו כי אדם בריא יכול להחמיר, אבל מעיקר הדין מותר. והמחמיר בכל זה תבוא עליו ברכה.

"אדם לעמול יולד"

מתורתו של מרן הראשון לציון שליט"א

במעיי אמו מלמדים אותו כל התורה כולה, בבלי וירושלמי, רמב"ם בית יוסף, שולחן ערוך, פתחי תשובה, יביע אומר, כל התורה כולה, ולמה צריך לצאת? אלא ידוע מה שהסבירו המפרשים כי 'אדם לעמול יולד' (איוב ה ז), לא שהכל יבוא לו בקלות, אלא שיהיה יגע בתורה, ולכן כשיוצא לאויר העולם בא מלאך וסוטר על פיו ומשכחו כל התורה כולה.

הילד ששכח את כל התורה

ידוע שלפני כמה עשרות שנים היה ילד אחד שכבר בהיותו קטן היתה כל התורה שגורה על פיו, והיה בקי גדול בספרי הפוסקים, פלא פלאים, ילד קטן. מי לימד אותו? ! כנראה שהמלאך לא סטר לו על פיו. ולקחוהו לאחד מגדולי ישראל לראות את הילד הזה, ומאז שכח מעט. כי אדם בא לעולם הזה כדי לעמול! את התורה קונים על ידי עמל! שיושב ולומד עוד דף גמרא ועוד דף גמרא! עוד מסכת ועוד מסכת! עוד תשובה ועוד תשובה! ולא באופן שהכל ערוך ומוכן לפניו. ואשריהם ישראל, כי זה מה שעושים כיום בחורי הישיבות, זה מה שעושים האברכים, יושבים בכוללים ולומדים סוגיות. עוד סוגיה ועוד סוגיה, בית יוסף, שולחן ערוך וספרי הפוסקים.

יעקב אבינו היה עמוד התורה. בפרשת תולדות נאמר 'יעקב איש תם יושב אהלים' (בראשית כה כז), ובפרשת ויצא על הפסוק 'וישכב במקום ההוא' (שם כח יא) מביא רש"י דברי המדרש (ב"ר סח יא) שרק במקום ההוא שכב, אבל ארבע-עשרה שנה שלמד בבית מדרשם של שם ועבר לא שכב לישון שינת קבע, שהיה עוסק בתורה כל העת, ואם היה עייף, היה מנמנם מעט על הסטנדר וממשיך ללמוד. ארבע עשרה שנה ישב ועסק בתורה בהתמדה! זה יעקב אבינו, עמוד התורה.

טרם לידת יעקב אבינו ועשיו אחיו, מבואר במדרש (ב"ר סג ו) שכאשר היתה רבקה עומדת ליד בתי כנסיות וישיבות וכדו' היה יעקב מפרנס ורוצה לצאת, וכאשר היתה עוברת ליד בית עבודה זרה היה עשיו מפרנס ורוצה לצאת, ותאמר אם כן למה זה אנכי, ומבארים שתממה לפשר הדבר, 'וכי יש לי בן הפוסח על שתי הסעיפים?! תורה ועבודה זרה יחדיו?!', והרגיע אותה הקב"ה ואמר לה שהם שני בנים, אחד זה עשיו והשני זה יעקב שיהיה עמוד התורה.

ויש להתבונן, עשיו שרצה לצאת - ניתן להבין, שכן במעיי אמו אינו יכול לאכול דברים טמאים ולעשות תאוות העולם הזה, אבל יעקב אבינו מדוע רצה לצאת? והרי מבואר בגמרא (נדה ל ע"ב) שתינוק